

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΞΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΑΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

5

1908

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ÉDITIONS

ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ★

BAS. N. GRÉGORIADÈS

Ε.Υ.Δ. Κ.Π.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ Ε' — 30 Σεπτεμβρίου 1908. — ΤΕΥΧΟΣ Β' Γ'.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΚΡΙΣΕΩΣ

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΣΟΥΛΗΝΕΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΟΣ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ*

Πρὸ τριάκοντα ἀκριβῶς ἐτῶν, τῷ 1878, ἀπέθνησκεν ἄγαμος ἐν Βάρνη εἰς τῶν ἀγνῶν ἐκείνων Ἑλλήνων, οἵτινες, ἀπηλλαγμένοι συγγενικῶν δεσμῶν, καθῆκον αὐτῶν θεωροῦσιν ἅπαντα τὸν ἐν ἐντίμῳ ἐργασίᾳ διὰ τοῦ ἐμπορίου κτηθέντα πλοῦτον νὰ φιερώσωσιν ὑπὲρ ἔργων κοινωφελῶν καὶ πατριωτικῶν. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ ἐκ Μακρυνίτσης τοῦ Πηλίου Βασίλειος Γεωργίου Σουλῆνης, ὅστις διὰ τοῦ πρώτου ἄρθρου τῆς διαθήκης, ἦν συνέταξεν ἐν γήρᾳ βαθεῖ τῷ 1871 τὴν ἡμέραν τῆς ἐθνικῆς ἐορτῆς, ἐξεκόνισεν ἑαυτὸν καὶ τὴν κατέχουσαν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ φιλοπατρίαν καλλίτερον ἢ ὅ τι θὰ ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὅστιςδήποτε ἐπιβάλετο νὰ ῥάνη διὰ δικαίων ἐγκωμίων τὴν μνήμην τοῦ φιλοπάτριδος Θεσσαλοῦ. « Ὑπερεβδομηκοντούτης ὢν, ἔγραφεν » ἐν τῇ διαθήκῃ του ὁ Σουλῆνης, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ » ἐπιμήκουστος τούτου πολυμόχθου βίου μου, πρῶτον καὶ κύριον » ἐμοῦ μέλημα ἐθεώρησα νὰ ζήσω τιμίως ἐν ταῖς περιπετείαις » αὐτοῦ, μηδένα βλάπτων ἢ ἀδικῶν, παραβλέπων τὰς ἀνθρω-

* Ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ Σπυρ. Π. Λάμπρου ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τῇ 25 Μαΐου 1908.

» πίνας ἀδυναμίας τῶν ἐξ ἀγνοίας ἢ δολίας προθέσεως ζημι-
 » ούντων με ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς συναλλαγαῖς καὶ προτιμῶν
 » μᾶλλον τὴν ἐμὴν ἐπαισθητὴν ζημίαν ἢ τὴν διὰ τοῦ νόμου
 » καταδιώξιν τῶν τοιούτων· διὸ καὶ οὐκ ὀλίγα ἀπὸ τῆς χρη-
 » ματικῆς μου περιουσίας ἀπώλοντο καὶ ἐν ἀπωλείᾳ διάκεινται·
 » δευτερον δὲ καθήκόν μου ιερῶτατον ἐθεώρησα, πᾶν ὃ τι ἡ θεία
 » Πρόνοια ἐν τῇ τιμίᾳ ἐμπορικῇ συναλλαγῇ ἐδωρήσατό μοι νὰ
 » μὴ κατασπαταλῶ ἐν τῇ τρυφῇ καὶ τῇ ἀσωτίᾳ, ἀλλὰ νὰ
 » περισυνάγω οἰκονομικῶς, ἅτε ιερὰ καθήκοντα ἔχων νὰ ἐπι-
 » τελέσω πρὸς τὸ πολυτλήμον καὶ ἀναξιοπαθεῖν ἔθνος μου, ὃ
 » ἠγάπησα καὶ εἰς ὃ τὸν βίον μου ἀφιέρωσα, ὑποστὰς χάριν αὐ-
 » τοῦ πολυειδεῖς στερήσεις. Τούτων ἕνεκα, πᾶν ὃ τι ἔχω ἀδια-
 » φιλονεικῆτως ἀνήκει μοι ἀπὸ ἐργασίας τιμίας, διατίθημι δὲ
 » ὑπὲρ τῆς γενεθλίου μου χώρας Μακρυνίτσης, καὶ ἰδίως τῆς
 » συνοικίας αὐτῆς Παναγίας Μακαριωτίτσης, τῆς θετῆς μου
 » πατρίδος Βάρνης καὶ ἐτέρων ὑπὸ γενικὴν ἔποψιν κοινωφελῶν
 » ἔργων ».

Πράγματι δὲ τὸ μέγιστον μέρος τῆς περιουσίας διέθεσεν ὁ
 Σουλῆνης ὑπὲρ τῆς συστάσεως καὶ διατηρήσεως σχολείων ἐν
 Μακρυνίτση καὶ Βάρνη καὶ ἐκπαιδευτικῶν βραβείων καὶ ὑπο-
 τροφιῶν· ἐμνήσθη δὲ δι' ἀξιολόγων ποσῶν τοῦ τ' ἐν Κωνσταν-
 τινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου καὶ τοῦ ἐν Ἀθή-
 ναις Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων. Ἀλλὰ
 τὸ εὐρὺ τῆς διανοίας καὶ τὰς προοδευτικὰς τάσεις τοῦ φιλίστο-
 ρος ἐμπόρου δεικνύουσιν αἱ διατάξεις τῆς διαθήκης αὐτοῦ ἐκεῖ-
 ναι, δι' ὧν ὥρισεν οὐ μικρὰ ποσὰ πρῶτον μὲν χάριν συντάξεως
 καταλόγου τῶν χειρογράφων τῶν ἀποκειμένων ἐν ταῖς μοναῖς
 τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τῶν Μετεώρων, δευτερον δὲ χάριν συγ-
 γραφῆς « Ἐπιτόμου Ἱστορίας τῆς Βάρνης καὶ τῶν περὶ αὐτὴν
 παραλίων πόλεων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Λυσιμάχου τοῦ βασιλέως
 τῆς Θράκης μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ 1860, καθ' ἣν ἐγεννήθη τὸ

βουλγαρικὸν ζήτημα » καὶ τρίτον χάριν ἱστορικοῦ διαγωνισμοῦ περὶ τῆς Θεσσαλίας.

Καὶ τῶν μὲν δύο πρώτων διατάξεων τὴν ἐκτέλεσιν ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον, τὴν δὲ τῆς τρίτης εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Ἴδου δὲ πῶς ἔχουσιν αὐτολεξεῖ τὰ ὑπ' αὐτοῦ περὶ τοῦ διαγωνίσματος τούτου διαταχθέντα·

« 500 Δίρας ὀθωμανικὰς ἀφιερῶ νὰ καταθέσωσιν οἱ κ. ἐκτε-
 » λισταὶ τῆς διαθήκης μου ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῇ Ἑλλη-
 » νικῇ Τραπεζῇ, παραδώσωσι δὲ τὰ γραμμάτια τῇ Πρυτανείᾳ
 » τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Οἱ τόκοι τοῦ χρηματικοῦ τού-
 » του ποσοῦ ἐπὶ μίαν δεκαπενταετίαν θὰ χρησιμεύσωσιν εἰς
 » σύστασιν ἐνὸς βραβείου διαγωνίσματος Ἱστορίας τῆς Θεσ-
 » σαλίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῆς ἀποκαταστά-
 » σεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, διηρημένης εἰς τρία μέρη.
 » Ἐκάστου μέρους τῆς ἱστορίας ταύτης βραβεῖον ἔσονται οἱ
 » πενταετεῖς τόκοι καὶ τὰ ἐπιτόκια αὐτῶν. Τὸ ἱστορικὸν δια-
 » γώνισμα κληθήσεται « Βασιλείου Γεωργίου Σουλῆνη τοῦ Θεσ-
 » σαλοῦ Ἱστορικὸν διαγώνισμα Θεσσαλίας ». Αἱ ἐποχαὶ ἀπὸ
 » τῆς πρώτης μέχρι τῆς δευτέρας καὶ ταύτης μέχρι τῆς τρίτης
 » ὀρισθήσονται ὑπὸ τῆς Πρυτανείας. Ἡ Ἱστορία πρέπει νὰ εἶνε
 » ἢ τελειότερα καὶ λεπτομερεστέρα ἐν τῇ περιγραφῇ ὄλων τῶν
 » περιπετειῶν τῆς Θεσσαλίας. Εἰς δὲ τὸν ἀγῶνα εἰσὶ δεκτὰ ἔργα
 » ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους διασήμων ἐπὶ παιδείᾳ. Τὸ πρόγραμμα τοῦ
 » βραβείου, συνταχθὲν παρὰ τῆς Πρυτανείας, ὅπως αὕτη ἐγ-
 » κρίνη σκοπιμώτερον καὶ τελειότερον, θὰ δημοσιεύθῃ ἅμα τῇ
 » παραλαβῇ τῶν Τραπεζικῶν Γραμματίων, ἐξ οὗ ἄρχεται καὶ
 » ἡ ἐποχὴ τοῦ διαγωνίσματος. Ἑλλανοδίκαι ἔσονται οἱ τὴν
 » σύγκλητον τοῦ Πανεπιστημίου ἀποτελοῦντες κατὰ τὸ ἔτος
 » τῆς βραβεύσεως καθηγηταί, ἐξαιρέσει ἐκείνου, οὗτινος πό-
 » νημα ἤθελεν ὑπάρχει ἐν τῷ ἀγῶνι. Τὸ βραβευθησόμενον ἱστο-
 » ρικὸν πόνημα θέλει ἐκδίδει ἀμέσως ἐπ' ὠφελείᾳ αὐτοῦ ὁ βρα-

» βευθεῖς. Ἄν τυχόν ἤθελε παρουσιασθῆ πόνημα τέλειον ἄξιον
 » βραβεύσεως καὶ τῶν τριῶν ἐποχῶν ἐν τῇ πρώτῃ πενταετία
 » ἐκ μιᾶς, οἱ ἑλλανοδίκαι, μετὰ μεγίστης εὐσυνειδησίας καὶ
 » ἐπιστημονικῆς ἐπιστασίας κρίνοντες, δύνανται νὰ βραβεύσω-
 » σιν αὐτὸ, ὃ δὲ βραβευθεῖς δικαιούται νὰ λαμβάνη τοὺς τό-
 » κους τοῦ κεφαλαίου ἐπὶ μίαν ἐτέραν δεκαετίαν, τὸ ὅλον δε-
 » καπενταετίαν. Ἡ Πρυτανεία δύνανται, ἂν ἀνάγκη φανῆ, γὰρ
 » ἐπεκτείνειν ἢ συντέμνειν τὸν ὀρισθέντα χρόνον τῆς πενταετίας
 » ἐκάστης τῶν τριῶν ἐποχῶν. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἱστορικοῦ
 » ἀγῶνος τούτου ἐν τῷ ὀρισθέντι ἢ ἐκτενεστέρω χρόνῳ τὸ κε-
 » φάλαιον τῶν 500 λιρῶν καὶ οἱ τόκοι αὐτοῦ θὰ περιέλθωσιν
 » εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἐταιρείας Ἀθη-
 » νῶν, ὑποχρεουμένης νὰ δαπανᾷ αὐτοὺς ἐν ἀλληλουχίᾳ καὶ
 » ἀδιασπάστως εἰς ἐκπαιδεύσιν νεανίδων ἐκ Θεσσαλίας, κατὰ
 » προτίμησιν δὲ συγχωρίων μου μελλουσῶν μετὰ τὸ πέρας τῶν
 » σπουδῶν αὐτῶν νὰ μετέλθωσιν ἀπαραβάτως τὸ διδασκαλικὸν
 » ἐπάγγελμα κυρίως ἐν Θεσσαλίᾳ. Οὗτος ἔσται διὰ παντὸς
 » ὁ προορισμὸς τῶν τόκων ».

Δυστυχῶς ἐν τῇ μερίμνῃ περὶ ἐκτελέσεως τῶν διατάξεων
 τῆς διαθήκης τοῦ Σουλῆνη τὰ ὑπ' αὐτοῦ χάριν τῶν ὑπ' αὐτοῦ
 ὀρισθέντων διαφόρων ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν κλη-
 ροδοτημάτων συναχθέντα ποσὰ οὔτε ταχέως οὔτε εἰς τὸ ἄρ-
 τιον ἐβεβαιώθησαν. Κατὰ ταῦτα καὶ τοῦ κληροδοτήματος ὑπὲρ
 τῆς Ἱστορίας τῆς Θεσσαλίας μόνον μέρος, μικρὸν ἀποφέρον ἐτή-
 σιον τόκον, κατετέθη εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Διὸ καὶ
 σχεδὸν ἐλάνθανε τοῦτο τὸ κληροδοτήμα μέχρι τοῦ ἀκαδημαϊ-
 κοῦ ἔτους 1904-1905, ὅτε πρυτανεύων ἐπέισθην ἐκ τῆς περὶ
 τῶν κατ' αὐτὸ ἐξετάσεως, ὅτι εἶχε συναχθῆ ἤδη ἐκ τῶν τόκων
 ἱκανὸν ποσόν, ὅπως προκηρυχθῆ τὸ Σουλῆνειον ἱστορικὸν δια-
 γώνισμα. Μὴ προφθάσας δ' ἕνεκα τῶν πολλῶν φροντίδων τοῦ
 διεθνοῦς ἀρχαιολογικοῦ συνεδρίου νὰ μεριμνήσω καὶ περὶ τῆς
 οἰκειᾶς προκηρύξεως αὐτοῦ, ἀφῆκα τὴν φροντίδα ταύτην εἰς

τὸν ἐμὸν ἐν τῇ πρυτανείᾳ διάδοχον κ. Γεώργιον Χατζιδάκιν, ὅστις καὶ προεκήρυξε τὸν διαγωνισμὸν τῇ 10 Δεκεμβρίου 1905 κατὰ τὰ προμελετηθέντα, τάξας προθεσμίαν ὑποβολῆς τῶν ἔργων μέχρι τῆς 31 Ἰανουαρίου τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους.

Κατὰ τὴν προκήρυξιν ταύτην τὰ τρία μέρη, εἰς ἃ διηρέθη ἡ Ἱστορία τῆς Θεσσαλίας συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ διαθέτου, εἶνε

α) ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου μετὰ μακρᾶς τοπογραφικῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἱστορικῆς ἐξετάσεως τῶν κατὰ τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τῆς Χριστοῦ γεννήσεως·

β) ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου μέχρι τῆς ἀλώσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων·

γ) ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τῆς προσ-
αρθήσεως τῆς Θεσσαλίας εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος μετ'
ἐκτενοῦς ἐξετάσεως τῶν κατὰ τὸ ἐμπόριον, τὰ σχολεῖα καὶ τοὺς
λογίους τῆς Θεσσαλίας ἐπὶ τουρκοκρατίας.

Προεκηρύχθη δὲ, ὅτι εἰς τὸν διαγωνισμὸν γίνονται δεκτὰ ἔργα πραγματευόμενα εἴτε καὶ τὰ τρία μέρη τῆς Ἱστορίας τῆς Θεσσαλίας, ὧν ἕκαστον ἐμελλε νάμειφθῇ δι' ἄθλου χιλίων τετρακοσίων δραχμῶν, εἴτε ἐν μόνον μέρος ἢ δύο. Ὁρίσθη, δὲ ὅτι ἑλληνοδίκαι ἐσονταὶ κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ διαθέτου οἱ τὴν Σύγκλητον τοῦ Πανεπιστημίου ἀποτελοῦντες κατὰ τὸ ἔτος τῆς βραβεύσεως καθηγηταί, ἐξαιρέσει ἐκείνου, οὔτινος πόνημα ἤθελεν ὑπάρχει ἐν τῷ ἀγῶνι. Ἀλλὰ προσετέθη, ὅτι ἡ μὲν Σύγκλητος δύναται νάναθέσῃ τὴν κρίσιν ἐξ ἐπιτροπῆς εἰς εἰδικοὺς κριτὰς ἐκ τῶν καθηγητῶν, οἱ δὲ καθηγηταί τῆς ἱστορίας, καίπερ δυνάμενοι νὰ ὑποβάλωσιν ἔργα εἰς τὸν διαγωνισμὸν συμφώνως τῇ θελήσει τοῦ διαθέτου, ἐδήλωσαν, ὅτι δὲν θέλουσι συμμετάσχει αὐτοῦ, ὅπως ἀφήσωσιν ἐλεύθερον τὸ στάδιον τῆς ἐργασίας εἰς ἄλλους λογίους.

Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν προκήρυξιν ταύτην, ληξάσης τῇ 31

Ἰανουαρίου τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους τῆς ταχθείσης προθεσμίας, ἡ Σύγκλητος ἀνέθηκε τὴν κρίσιν τῶν ὑποβληθέντων ἔργων εἰς τοὺς καθηγητὰς τῆς ἱστορίας κ. κ. Παῦλον Καρολίδην, Δημήτριον Πατσόπουλον καὶ ἐμὲ, εἰς ὃν καὶ ἐπέτρεψαν οἱ κ. κ. συναδέλφαι τὴν εἰσηγήσιν.

Παρεδόθησαν δ' εἰς ἡμᾶς πρὸς κρίσιν ὑπὸ τῆς Πρυτανείας τὰ ἐξῆς ἐμπροθέσμως ὑποβληθέντα χειρόγραφα, ὧν δύο μὲν φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἅτε τῆς οικείας προκηρύξεως τοῦ διαγωνισμοῦ οὐδὲν λεγούσης περὶ ἀνωνυμίας, ἐν δὲ εἶνε ἀνώνυμον·

α') «*Χρ. Γ. Καλοκαιρινοῦ Ἱστορία τῆς Θεσσαλίας*». Μέρος Α', Μέρος Β', Μέρος Γ' καὶ «*Παράρτημα τῆς Ἱστορίας τῆς Θεσσαλίας περιλαμβάνον ἀλφαθητικῶς πᾶν τὸ ἐν τῷ κειμένῳ τῶν τριῶν μερῶν μὴ τεθὲν ἐφικτὸν βοήθημα πρὸς βαθεῖαν κατανόησιν, ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τῆς προσηρτήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα (βίοι ἐνδόξων ἀνδρῶν, τοπογραφία, χωρογραφία κλπ.)*, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μνημονευθέντων καὶ τινῶν ἄλλων συγγραφέων».

β') «*Αθ. Ι. Σπυριδάκι (ἐλληνοδιδασκάλου ἐν Ἀλμυρῷ) Θεσσαλιάδος Μέρος Α'. Ἀρχαία Ἱστορία τῆς Θεσσαλίας*».

γ') Ἀνωνύμου «*Ἡ Θεσσαλία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*».

Τῶν τριῶν τούτων συγγραφῶν ἡ τοῦ κ. Καλοκαιρινοῦ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὰ τρία μέρη τῆς ἱστορίας τῆς Θεσσαλίας τὰ διὰ τῆς προκηρύξεως καθοριζόμενα, περιλαμβάνει δ' ἐν ἑλφ μετὰ καὶ τοῦ παραρτήματος σελίδας 345, ὧν 38 καταλαμβάνονται ὑπὸ εὐρετηρίων καὶ πινάκων. Ἐκτυπούμενον δὲ τὸ ὅλον ἔργον ἤθελε καταλάβει περίπου 180 σελίδας ὀγδόου σχήματος.

Ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ τούτου καὶ μόνου ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ ἔκτασις τοῦ ἔργου εἶνε μικρά. Ἄλλ' ἡ βραχύτης καὶ ἀνεπάρκεια τῆς ὅλης δὲν εἶνε τὸ μόνον αὐτοῦ κακόν. Ἀνάλογον

δὲ εἶνε καὶ τὸ ποιὸν τῆς συγγραφῆς. Ὁ συγγραφεὺς δυστυχῶς δὲν ἔχει ἱστορικὴν μόρφωσιν διὸ οὔτε τὴν μέθοδον τοῦ ἐργάζεσθαι γινώσκει, συγγείων πηγὰς καὶ βοηθήματα καὶ μὴ διαστέλλων τρωτικῶν τὰ κυριώδη καὶ τὰ ἐπουσιώδη, τὰ πρωτεύοντα καὶ τὰ δευτερεύοντα, οὔτε τὴν τέχνην τοῦ συστηματικῶς κατατάσσειν τὴν ὕλην ἐπίσταται. Μυθικῶν διηγήσεων καὶ ἱστορημάτων οὐδεμίαν ποιεῖται διάκρισιν, γεγονότα καίρια καὶ ἄσημα συμφορὰ ἐπὶ τὸ αὐτὸ, στερεῖται δὲ τελείως τῆς ἱστορικῆς ἀντιλήψεως τῶν κατὰ χρόνους διαφορῶν. Κατὰ ταῦτα ἡ ἱστορικὴ αὐτοῦ συγγραφή βρίθει συγχύσεων, πταισμάτων καὶ χασμάτων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παραλογισμῶν.

Μὴ ἔχων συνειδήσιν τῆς διαφορᾶς πηγῶν καὶ βοηθημάτων, ἀλλ' εὐσυνειδήτως θέλων νὰ ποδώσῃ τὸ *suum cuique*, προτάσσει ἐκάστου μέρους τῆς Ἱστορίας αὐτοῦ τὴν Βιβλιογραφίαν, ἐν ἣ βλέπομεν συμφυρομένους ὡς συγγραφεῖς τὸν Ὅμηρον καὶ Πίνδαρον, τὸν Θουκυδίδην καὶ Ξενοφῶντα, τὸν Δημοσθένην καὶ Στράβωνα οὐ μόνον μετὰ τοῦ Ἄλ. Ραγκαβῆ καὶ τοῦ Σκαρλάτου Βυζαντίου, ἀλλὰ μετὰ τοῦ Κρυγέρου καὶ τοῦ Buttmann, τοῦ Ἰακώβου Δραγάτση, τοῦ Χαρ. Παπαμάρκου καὶ τοῦ Ἰωάννου Πετρώφ, τοῦ Bädcker, ὃν πιστεύει συγγραφεῖα, καὶ τῶν διαφορῶν ἐκδοτῶν λεξικῶν Larousse, Bouillet, Dezobry. Κοινὰ λεξικά, διδακτικὰ βιβλία τῶν σχολείων συναναγράφονται ἐν τῇ Βιβλιογραφίᾳ μετὰ τῶν λοιπῶν βιβλίων, ἐξ ὧν ὅπωςδὴποτε ἐσταχυολογήθη τι. Δὲν ἀπαξιοῖ δ' ὁ συγγραφεὺς νὰ αναγράψῃ ἐν αὐτοῖς καὶ αὐτοὺς τοὺς ποιητάς, Ἕλληνας τε καὶ ξένους, ὧν εὐλόγως ἢ καὶ ἄνευ λόγου παραλαμβάνονται χωρία εἰς τὴν συγγραφὴν. Οὕτω βλέπομεν μετὰ τῶν πηγῶν ἀναγραφόμενον τὸν Schiller, διότι ἐν ἀρχῇ τοῦ δευτέρου μέρους τῆς Ἱστορίας παρατίθεται τὸ χωρίον αὐτοῦ τὸδε « Ἡ ἱστορία παρίσταται ὡς παγκόσμιον δικαστήριον, ἐν ᾧ κρίνονται αἱ πράξεις τῶν ἀνθρώπων, ὧν οἱ μὲν τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες μετ' ἐγκωμίων παραπέμπονται εἰς τὴν ἀθανασίαν, οἱ δὲ τὰ φαῦλα

πράξαντες εἰς αἰώνιον ἀνάθεμα» καὶ αὐτὸν τὸν Δάντην, διότι ἐν σ. 17 τοῦ Β' μέρους λέγονται τὰ ἐξῆς· «Οἱ δυστυχεῖς Θεσσαλοὶ ἐνθυμούμενοι τὸ εὐδαιμον παρελθὲν καὶ τοὺς πάλαι εὐτυχεῖς χρόνους ἦσαν ἤδη ἀπαρηγόρητοι, διότι, ὡς γνωστὸν :

*Nessun maggior dolore
che ricordarsi del tempo felice
nella miseria*

(Dante. Divine Comédie. V. 121-123), ἔπερ μεθερμηνευόμενον σημαίνει :

«Δὲν φέρει ἄλλον πόνον
δρομύτερον εἰς τὴν ψυχὴν,
παρ' ὅσον ἢ ἐνθύμησις τῶν εὐδαιμόνων χρόνων
εἰς δυστυχίας ἐποχὴν». *

Ἄλλως δὲ ἡ παρενθήκη τοῦ χωρίου τούτου καὶ ἡ εἰς τὸν Δάντην μετὰ τῆς γαλλικῆς ἐπιγραφῆς Divine Comédie παραπομπὴ ἀρκοῦσιν εἰς χαρακτηρισμὸν τῶν τε ἐν ἀνοικείῳ τόπῳ παραθέσεων ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ ἀνεπιστήμονος τρόπου τῶν παραπομπῶν. Οὕτω καὶ ἐν σ. 38 τοῦ Α' μέρους ἐχομεν τὴν σημείωσιν Thirwal 1 p. 437 praefectus. — ἐν σ. 26 τοῦ αὐτοῦ μέρους περὶ τῶν Τεμπῶν σημειοῦνται τάδε· «Τὰς θείας δὲ καλλονὰς αὐτῶν ἐξύμνησαν διὰ ἀσυλλήπτων περιγραφῶν : Αἰλιανὸς, Catullus, Θεόκριτος, Mezières, Fallmerayer, Fénelon, Vergilius κλπ.» Τοιαῦτα δ' εὕρισκονται πάμπολλα ἐν τῇ συγγραφῇ. Αὐτόχρημα δ' ἀστεία εἶνε ἡ παράθεσις γαλλικῶν φράσεων πρὸς ἐπίδειξιν γλωσσομαθείας ἐν μέσῳ τῶ λόγῳ. Οὕτω π. χ. ἐν τῷ ἄλλως περιττῷ καταλόγῳ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἐν σ. 57 τοῦ Α' μέρους «Δομετία-

* Ὁ Ὀδοιπόρος, Παν. Σούτσου. 1864.

νός (81-96). Domitien fit subir à Rome et à ses sujets le plus cruel despotisme. — ἐν σ. 58 τοῦ αὐτοῦ μέρους « Ἡλιογάβαλος (217-222), connu par ses cruautés, ses folies et ses débauches » — καὶ κατώτέρω « Κλαύδιος Β' (270), Excellent prince et bon général ». — ἐν σ. 59 « καθελὼν τὸν Ἄρειον qui niait la consubstantialité du Fils avec le Père ». — ἐν σ. 9 τοῦ Β' μέρους « Οἱ Σλαῦοι — Rameau ethnographique et linguistique de la famille indo-européenne. »

Ἡ διὰ μακρῶν ἀνάλυσις τοιοῦτου κατασκευάσματος θὰ ἦτο ὅλως περιττή. Εἴ τι ἐν μόνῳ τῷ Γ' μέρει ἀπεταμιεύθη χρῆσιμον ἐκ τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας σημεῖωμα ἀποπνίγεται ἐν μέσῳ πελάγους ἀμεθοδίας, συγχύσεως καὶ ἀκρισίας. Οὔτε νὰ διορθώσωμεν ἐπιχειροῦμεν, ἐπειδὴ τὰ πάντα σχεδὸν δέονται διορθώσεως, οὔτε παρατηρήσεις νὰ πευθύνωμεν εἰς τὸν συγγραφέα, ἐπειδὴ τὰ παρατηρητέα θὰ ὑπερέβαινον τὸ μῆκος αὐτῆς τοῦ τῆς συγγραφῆς. Μίαν δὲ μόνον συμβουλήν ἀπευθύνομεν εἰς αὐτὸν, νὰ παραιτήσῃ τὴν συγγραφὴν ἄλλων ὁμοίων δῆθεν ἱστορικῶν βιβλίων ἢ τοῦλάχιστον νὰ μὴ ἀποστείλῃ αὐτὰ εἰς ἄλλον ἱστορικὸν διαγωνισμὸν προκηρυσσόμενον ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἴσως δὲ καὶ νὰ μὴ δημοσιεύσῃ, ὅπως μὴ γείνη ἀκούσιον θῦμα ἀλιείως τινὸς μαργαριτῶν. τοῦθ' ὅπερ δὲν ἐφιλοδοξήσαμεν ἡμεῖς ἐνταῦθα.

Ἀρκούμεθα δὲ μόνον παρέχοντες εἰς τοὺς ἀκρατάς ὡς δειγμα τοῦ καλάμου τοῦ συγγραφέως δύο χωρία τοῦ ἔργου αὐτοῦ.

Ἴδου τίνα λέγει ἐν σ. 16 κ. ἐ. τοῦ Α' μέρους περὶ τοῦ Ὀλύμπου « Εἰς τὴν γῆν ὑπῆρχεν ὁ Ὀλυμπος, τὸ μέγα ἐκεῖνο καὶ ὑψηλὸν ὄρος, ἐκ τῶν κορυφῶν τοῦ ὁποίου οἱ θεοὶ ἐπολέμουν ἄλλοτε κατὰ τῶν Τιτάνων. Τὸ ὄρος τοῦτο εἶνε τὸ μεγαλοπρεπέστατον πάντων τῶν ὄρέων τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Τὸ ὕψος αὐτοῦ εἶνε καταπληκτικόν (3000 μ.). Αἱ κορυφαὶ του ἐγγύζουσι τὸν Οὐρανόν. Μίαν ἡμέραν ὀλόκληρον ἔκαμιν ὁ Ἥφαιστος, ὅτε ἐρρίφθη ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ, νὰ φθάσῃ εἰς

τὴν γῆν! Ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου ἕως εἰς τὸν Οὐρανὸν εἶνε πολὺ πλησίον καὶ ἕως εἰς τὴν γῆν δὲν εἶνε πολὺ μακρὰν. Ἔχει πολλὰς κορυφὰς καὶ πολλὰς καὶ μεγάλας κοιλάδας καὶ φάραγγας. Ἐδῶ συναθροίζονται τὰ νέφη, τὰ κατακλείοντα τὰς βροντὰς, τὰς ἀστραπὰς καὶ τοὺς κεραυνούς, καὶ ἀπ' ἐδῶ διασκορπίζονται εἰς τὸν Οὐρανὸν καὶ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Οἱ ἄνεμοι δὲν σείουσιν αὐτόν! Μεγαλοπρεπὴς τις ἡρεμία καὶ διαύγεια καὶ σιελπνότης αἰωνίως ἐπικρατεῖ ἐπ' αὐτοῦ. Ποῦ ἄλλοῦ λοιπὸν ἦτο καλλίτερον ὁ Ζεὺς νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν μεγάλην αὐτοῦ οἰκογένειαν; . . .

Ἐνθα δ' ὁ λόγος περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, παρεμβάλλονται σελίδες ὄλαι περὶ τῆς πτώσεως τῶν ἀρχαίων Ὀλυμπίων θεῶν, αἵτινες ἄρχονται ὧδε: Ἐν ἔτει 754 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης ἐγεννήθη ὁ ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ ἀποτελῶν τὸ ὄριον μεταξὺ τοῦ πνεύματος τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νέας ἐποχῆς Ἰησοῦς Χριστὸς, ὑποχωρησάντων τῶν Ὀλυμπίων θεῶν ὧδέ πως: Μίαν νύκτα χειμερινὴν ἀπέθανον οἱ ἀρχαῖοι θεοί. Ἦτο ψῦχος τὴν νύκτα ἐκείνην, ὁ οὐρανὸς εἶχεν ἀνοίξει τοὺς ἀσκοὺς τῶν νεφῶν του καὶ ἀφήκε τὴν χιόνα νὰ πίπτῃ ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. Ὁ Ἀπόλλων εἶχε καταφύγει πρὸ ὥρας πολλῆς εἰς τὸν Ὀλύμπου. Ὁ Φαέθων ὁ ξανθὸς διαφορλάτης, εἶχε προσδέσει τὸ ἄρμα του πλησίον τῆς πύλης, ἐν ᾧ αἱ θυγατέρες του ἔρριπτον τροφὰς εἰς τοὺς πυρίπνους του ἵππους. Καίτοι ἡ ἡμέρα εἶχε σβεσθῆ, ἡ Ἐκάτη δὲν ἐξήρχετο εἰς τὸν οὐρανὸν, φοβουμένη τὸ ψῦχος. Ἡ Ἐσιία, ἡ Ἄρτεμις καὶ ἡ Δητὴ κατεγίνοντο εἰς τὴν ἐτοιμασίαν τοῦ δείπνου . . . . . Οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἤρχισαν νὰ τρέμωσιν ἀπέλθετε, ἠκούσθη τότε μία φωνὴ ἠπία. Τὸ κράτος ὑμῶν ἔπεσεν. . . Ἴδου γὰρ ἐγεννήθη παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

Μετὰ δὲ τὴν παράθεσιν τῶν νέων τούτων ἐκπτώτων Ὀλυμπίωνων, οἵτινες δὲν εἶνε κἂν τοῦ Heine, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως, ἀλλὰ παρελήφθησαν αὐτολεξεί ἐξ ἄρθρου Σπυρ. Πα-

ταμιάνου ἐν τῷ κατὰ τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1901 ὑπ' ἀρ. 358 φύλλῳ τῆς ἐφημερίδος *Καιρῶν*, ὁ συγγραφεὺς ἐξακολουθεῖ ἀμέσως κατόπιν λέγων· *Τὴν ἐποχὴν λοιπὸν ταύτην ἢ κοσμοκρατεῖρα Ῥώμη περιελάμβανε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς καὶ τὴν Θεσσαλίαν.* Ἰδοὺ ὁ συγγραφικὸς τρόπος τοῦ κ. Καλοκαιρινοῦ.

Πολύ δ' ἀνώτερον τοῦ προεξετασθέντος ἔργου εἶνε ἡ Θεσσαλίας τοῦ κ. Ἀθανασίου Σπυριδάκι, ἀλλὰ καὶ αὕτη δὲν εἶνε ἀψογος, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ὑπεβλήθη δὲ ταύτης εἰς τὸν διαγωνισμόν μόνον τὸ Α' μέρος, περιλαμβάνον «Τμῆμα Α' γενικόν» καὶ «Τμῆμα Β' εἰδικόν».

Καὶ τὸ μὲν γενικὸν τμῆμα σύγκειται ἐκ δέκα κεφαλαίων, ἐχόντων τὰς ἐξῆς ἐπιγραφὰς καὶ ὑποδιαιρουμένων εἰς καθ' ἕκαστα α') Γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς Θεσσαλίας. — Ἱστορικαὶ μαρτυρίαι· β') Φυσικὴ ἀποψὶς τῆς Θεσσαλίας· γ') Ὀνομασίαι τῆς περὶ τὸν Πηνειὸν χώρας καὶ οἰκήτορες· δ') Μέρη Θεσσαλίας· Α' Φθιώτις. Β' Θεσσαλιῶτις. Γ' Πελασγιῶτις. Γ' (πάλιν) Ἑσθιαῖωτις· ε') Μαγνησία· ς') Ἴππικὸν Θεσσαλῶν ἄριστον· ζ') Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον· η') Ἑορταὶ ἐν Θεσσαλίᾳ· θ') Θρησκεία· ι') Βίος Θεσσαλῶν. Τὸ δὲ εἰδικὸν τμῆμα ὑποδιαιρεῖται εἰς τέσσαρας περιόδους, ἐπιγραφομένας ὡς ἐξῆς· α') Τὰ κατὰ Θεσσαλίαν ἐν τοῖς μυθικοῖς χρόνοις· β') Τὰ κατὰ Θεσσαλίαν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις μέχρι τῆς Μακεδόνων ἐπικρατείας· γ') Τὰ κατὰ Θεσσαλίαν ἐν τῇ Μακεδόνων ἐπικρατείᾳ· δ') Τὰ κατὰ Θεσσαλίαν ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐπικρατείᾳ.

Ὁ συγγραφεὺς εἰργάσθη μετὰ φιλοπονίας ἀξίας ἐπαίνου, ὅπως περισυναγάγη παντοίαν ὕλην περὶ τῆς Θεσσαλίας ἰδίως ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, συμπληρώσῃ δ' αὐτὴν ἐκ τῶν ἐνόητων καὶ ἄλλοθεν. Ἀλλ' εἰς τοῦτο καὶ μόνον περιορίζεται ἡ εὐδοκίμησις αὐτοῦ. Ἄλλως δ' ἠστόχησε περὶ τε τὴν κριτικὴν ἐπεξεργασίαν τῆς ὕλης ταύτης καὶ τὴν μεθοδικὴν κατάταξιν τῶν ἱστορημάτων ὅσα περιέλαβεν εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ. Τὸ εὐ-

ρετικόν λεγόμενον μέρος εἶνε ἢ ἀρχή καὶ μόνον τοῦ ὅλου ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐρευνῇ, πρὸς ταξινομήσιν δὲ καὶ χρησιμοποίησιν τῶν εὐρεθέντων απαιτεῖται μέθοδος καὶ τέχνη, ἧς τὴν πείραν δὲν ἐπέδειξεν ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, οἷον ὑπεβλήθη εἰς τὸν διαγωνισμόν.

Εἶπομεν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐφείσθη τοῦ κόπου νὰ περισυλλέξῃ τὰ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἀναφερόμενα χωρία τῶν ἀρχαίων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν πρώτην ταύτην ἐργασίαν τὰ περισυλλεχθέντα χωρία ἔπρεπε νὰ καθαρῶσι κριτικῶς, νὰ καταταχῶσι κατὰ λόγον ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς σχέσεως, διακρινομένων τῶν ἀρχαιότερων ἀπὸ τῶν νεωτέρων, τῶν πρωτοτύπων ἀπὸ τῶν παραγῶγων, τῶν ἀξιοπίστων ἀπὸ τῶν μὴ παρεχόντων ἐχέγγυα ἱστορικῆς ἀξιοπιστίας. Ἐπρεπε δ' ἔπειτα νὰ συσχετισθῶσι ταῦτα πρὸς τὰς λοιπὰς ἄλλοθεν εἰδήσεις, τὴν μελέτην τῶν τόπων καὶ ἀρχαιολογικῶν λειψάνων ἐν τῷ γεωγραφικῷ μέρει, τὰς ἄλλας πηγὰς, ἤτοι τὰ μνημεῖα, τὰς ἐπιγραφὰς, τὰ νομίσματα ἐν τῷ ἱστορικῷ, ταῦτά τε δὲ καὶ ἐκεῖνα νὰ μελετηθῶσιν ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰ γραφέντα καὶ ἐξευρεθέντα ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν. Τέλος δὲ μετὰ τὴν τοιαύτην ἐργασίαν ἔπρεπε νὰ ὀδηγήσῃ ἡ ἱστοριογραφικὴ τέχνη τὸν συγγραφέα εἰς τὴν καταγραφὴν τοῦ ἔργου ἐν δυνατῇ μὲν ἀναλογίᾳ τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν, ἐξαρτωμένη ἐν μέρει ἐκ τῆς ἐνίοτε τυχαίας ἀφθονίας ἢ ἀπορίας τῶν πηγῶν, δι' ἐπιτηδείου δὲ χωρισμοῦ τῆς ὕλης τῆς ἀνηκούσης εἰς τὸ κείμενον ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτὸ σημειώσεων καὶ τῆς μεθοδικῆς ἐν αὐταῖς ταξινομήσεως τῶν παραπομπῶν. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ συγγραφεὺς ἐφρόντισε κυρίως μόνον περὶ τοῦ πρώτου πάντων μέρους, τῆς συναγωγῆς τῆς ὕλης ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, καὶ ἐν μέρει, ἀλλὰ μόνον ἐν μέρει, περὶ τῆς ἐξ ἄλλων πηγῶν συμπληρώσεως αὐτῶν, τὴν ὕλην δὲ ταύτην οὔτε κριτικῶς ἐκάθηρεν, οὔτε μεθοδικῶς ἐταξινόμησεν, ἀλλὰ συνεχῶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ, περιορισθεὶς ἐνιαχοῦ εἰς ἀπλῆν παράθεσιν τῶν διαφορῶν χω-

ρίων τῶν ἀρχαίων. Καὶ ὑπάρχει μὲν ὡς πρὸς τοῦτο ἰκανὴ διαφορὰ μεταξύ τοῦ πρώτου τμήματος καὶ τοῦ δευτέρου, ἀλλὰ καὶ τὸ δεύτερον δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένον τῆς ἀμεθοδίας, λείπει δὲ ἀπ' αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ σπουδαιότατον, ἐν τοῖς πλείστοις ἢ παρακολούθησις τῶν περὶ τὰ ἱστορικὰ ἀθ' ἕκαστα μονογραφικῶν ἐρευνῶν τῶν νεωτέρων, ἰσως ἐνεκεν ἀγνοίας ξένων γλωσσῶν, εἰ καὶ ὁ συγγραφεὺς σποραδικῶς παραθέτει παραπομπὰς τινὰς εἰς βιβλία ἀλλογενῶν.

Εὐθὺς ἡ ἀρχὴ τοῦ γενικοῦ μέρους, δι' οὗ ἀρχεται τὸ ἔργον, θὰ δείξῃ ὡς ἐν παραδείγματι τὰ ἐλαττώματα, περὶ ὧν ἔγεινε λόγος ἀνωτέρω. Ἔχει δὲ αὕτη ὥδε, παραλειπομένων τῶν ὑπὸ τὸ κείμενον εἰς τοὺς ἀναγραφομένους συγγραφεῖς παραπομπῶν
 « Ἡ κατ' Εὐριπίδην σεμνὴ τοῦ Πηνειοῦ χώρα, κρηπὶς δ' Ὀλύμ-
 » που καλλίστη, ἢ κατ' Ἀπολλώνιον πολυλήϊος γαῖα τῶν Πε-
 » λασγῶν, ἐπαινοῖσι δὲ περιδρομοὺς οὖρεσιν, ἢ μάκαιρα Θεσ-
 » σαλία κατὰ Πίνδαρον, τῆς γῆς ἡ ἀρίστη κατὰ Θουκυδίδην,
 » ἢ εὐδαιμονεσιάτη χώρα κατὰ Στράβωνα, φήμην ἤκουσα,
 » ὅτι ἔβριθεν ἐκ πλοῦτου καὶ εὐθαλοῦς εὐκαρπείας ». Ταῦτα μένουσιν ἀνανταπόδοτα, ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν αὐτὰ ἠνωμένα μετὰ τῆς ἐπομένης παραγράφου ἐχούσης ὥδε· « Ἡ Θεσσα-
 » λία τὸ πάλαι ὄντως ἄφθονον παρῆγε σῖτον, ὥστε οὐ μόνον
 » πρὸς τροφήν ἐπῆρκει τῶν κατοίκων καὶ τῶν ἐν τοῖς ὅπλοις
 » ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξαγωγή αὐτοῦ ἐγίνετο. Καὶ ὅτι μὲν ἢ
 » Θεσσαλία ἦτο τῆς γῆς ἡ ἀρίστη, οὐ μόνον ποιηταὶ καὶ λο-
 » γογράφοι μαρτυροῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἡ Πυθία ἀπὸ τρίποδος
 » διαβεβαιουμένη ἐφθέγγετο·

« Γαίης μὲν πάσης τὸ Πελασγικὸν ἄργος ἄμεινον. »

» Ὅτι δὲ ἵπποι μὲν ἐν Θεσσαλίᾳ ἦσαν ἄριστοι, οὐ μόνον ποιη-
 » τὰί καὶ λογογράφοι μαρτυροῦσιν, ἀλλὰ καὶ χρησμὸς εἰς τού-
 » ται· Αἰγίεῖς ἐκδοθεὶς ἐξῆρεν·

« Ἴππον Θεσσαλικὸν, Δακεδαιμονίαν δὲ γυναῖκα,
 » ἄνδρας θ' οἱ πίνουσι ὕδωρ ἱερῆς Ἀρεθούσης »

» ἀριθμὸς δὲ βοῶν καὶ προβάτων καὶ αἰγῶν καὶ χοίρων τοσοῦ-
 » τος, ὥστε ὅτε ὁ Ἰάσων ὁ Φεραῖος, ἐπερχομένων τῶν Πυ-
 » θίων, παρηγγειλεν εἰς ἐκάστην πόλιν πάνυ μετρίως νά
 » ἐτοιμάσωσιν ὡς εἰς θυσίαν, ἐγένοντο εἰς αὐτὸν βόες μὲν ὄχι
 » ὀλιγώτεροι τῶν χιλίων, τὰ δ' ἄλλα ζῶα ὑπὲρ τὰ δεκακισ-
 » χίλια ». Τοιαύτης οὔσης τῆς χώρας αὐτῶν, οἱ Θεσσαλοὶ
 » εὐδόκιμοι ἦσαν ἐν τοῖς Ἑλλησι καὶ ἐθαυμάζοντο ἐφ' ἵππικῇ
 » τε καὶ πλούτῳ ».

Ἀντιγράψαντες τὴν ἀρχὴν ταύτην τοῦ βιβλίου ὡς ἔχει ἐν
 τῷ χειρογράφῳ πλὴν τῶν παραπομπῶν, παρατηροῦμεν, πρὶν
 ἀναλύσωμεν τὰ ἐν αὐτῇ, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ποιεῖται κατὰ κό-
 ρον χρῆσιν τοῦ ὑπογραμμισμοῦ οὐσιαστικῶν τινῶν καὶ κυ-
 ρίων ὀνομάτων, οὐχὶ πάντοτε τῶν καιρίων, ἄνευ τινὸς ἀνάγκης,
 καθιστῶν δυσχερῆ μᾶλλον ἢ εὐχερεστέραν, ὡς ἴσως
 ἐσκόπει, τὴν ἀνάγνωσιν τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ. Παρακολου-
 θῶν δὲ τάνωτέρῳ ὁ ἀναγνώστης θὰ συνίδῃ, ὅτι εἰκῆ ἄνευ τι-
 νὸς ἀλληλουχίας καὶ τάξεως εἶνε συνεσωρευμένα καὶ παρατε-
 θειμένα τὰ περὶ τῆς φύσεως τῆς Θεσσαλικῆς χώρας χωρία
 τῶν ἀρχαίων ἐν ἀρχῇ, ἂν ὑποτεθῆ ἀναγκαῖα ἢ συσσωρεύσεις
 αὐτῆ. Ἡ σειρά τῆς παραθέσεως αὐτῶν οὔτε τοὺς χρόνους τῶν
 συγγραφέων ἔχει ὡς μέτρον, οὔτε λογικὴν τιν' ἀκολουθίαν
 ὡς βάσιν. Διὰ ταῦτα πρὸς τοῖς ἄλλοις οὐδεὶς λόγος ὑπῆρχε νά
 χωρισθῆ ἀπὸ τοῦ Εὐριπίδου τὸ τελευταῖον ἐν ἀρχῇ τῆς πρώ-
 τῆς παραγράφου χωρίον, ὅπερ ἄλλως μόνον ἐν τῇ παραπομπῇ
 δηλοῦται ὡς ἀνήκον εἰς τὸν ποιητὴν ἐκεῖνον, ἐν ᾧ κατὰ τὸ
 σύστημα τοῦ συγγραφέως πᾶσαι αἱ ἄλλαι πηγαὶ ἀνεγράφη-
 σαν καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κειμένῳ. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ παραγράφῳ
 προτάσσεται μὲν ἡ εἰδικωτέρα μνεία τῆς ἀφθόνου παραγωγῆς

σίτου, μαρτύρουμένης διὰ χωρίου τοῦ Ξενοφώντος, ἣτις ἐπικαιρότατα θὰ ἠδύνατο ἐν τῇ σημειώσει νὰ στηριχθῆ καὶ δι' ἀριθμῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν σημερινὴν παραγωγὴν, ἔπονται δὲ τὰ καθολικώτερα περὶ τῆς Θεσσαλίας ὡς ἀρίστης γῆς, τοῦ συγγραφέως ἐπάγοντος «Καὶ ὅτι μὲν ἡ Θεσσαλία ἦτο τῆς γῆς ἡ ἀρίστη, οὐ μόνον ποιηταὶ καὶ λογογράφοι μαρτυροῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἡ Πυθία. . .». Ἀλλὰ ταῦτα ἐλέχθησαν ἤδη ἀμέσως ἀνωτέρω, παρατεθεισῶν καὶ τῶν λεπτομερειῶν, μόνα δὲ νέα, ἀτόπως χωριζόμενα ἀπ' ἐκείνων, εἶνε τὰ περὶ τῆς Πυθίας. Παραθέτων δὲ ταύτης τὸν φερόμενον χρησμὸν, παραπέμπει εἰς τὴν Θεσσαλίαν τοῦ κ. Ν. Γεωργιάδου, ὅπου εὔρεν αὐτὸν ἐν παρόδῳ ἀναφερόμενον ἄνευ παραπομπῆς, καὶ δὴ εἰς τὴν πρώτην ἐκδόσιν τοῦ βιβλίου τούτου, τὴν τοῦ 1886, ἐν ᾧ ὑπάρχει νεωτέρα καὶ πληρεστέρα· ἀλλ' ἔπρεπε νὰναδράμῃ εἰς τὰς πηγὰς καὶ μνημονεύσῃ αὐτῶν. Τοῦ κ. Γεωργιάδου ἐπετράπετο νὰ γείνη μνεία ἐνταῦθα, ἂν οὗτος τυχὸν ἐξ ἀνεχδότου κώδικος ἢ ἐξ ἀρχαίας ἐπιγραφῆς ὑπ' αὐτοῦ εὔρεθείσης τὸ πρῶτον ἐμνημόνευε τοῦ χρησμοῦ ἐκείνου. Προβαίνων δὲ περαιτέρω ὁ συγγραφεὺς εἰς τὰ περὶ ἵππων, ἐπαναλαμβάνει τὴν αὐτὴν καὶ ἀνωτέρω τυπικὴν φράσιν «ὅτι δὲ ἵπποι μὲν . . . οὐ μόνον ποιηταὶ καὶ λογογράφοι μαρτυροῦσιν, ἀλλὰ καὶ χρησμὸς. . .». Σημειωτέον δὲ, ὅτι ἐνταῦθα πολλὰ ἠδύνατο καὶ ἄλλα νὰ εἴπη σπουδαιότερα περὶ τῆς ἵπποτροφίας τῶν Θεσσαλῶν.

Ἡ δ' ἀμέσως μετὰ τ' ἀνωτέρω παρατεθέντα γενικὰ περὶ τῆς Θεσσαλικῆς χώρας καθολικὴ ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῶν κατὰ τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἀτελῆς ὅλως εἶνε καὶ περιττή. Παραθέτομεν δὲ καὶ τούτου τοῦ κειμένου τὴν ἀρχὴν, ὅπως ἐπισυνάψωμεν ἀναγκαίας τινὰς γενικὰς παρατηρήσεις, εἰς πολλὰ μέρη τῆς συγγραφῆς ἀναφερομένας.

«Καὶ μυθολογεῖται μὲν ὅτι τῆς μὲν Ἀργοναυτικῆς στρατείας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Ἰάσων, υἱὸς τοῦ Αἰσῶνος, ἐξ Ἰωλκοῦ, ἐν δὲ τῷ Τρωϊκῷ πολέμῳ ὁ ἀνδρειότατος πάντων τῶν Ἑλ-

» λήνων ἦτο ὁ Ἀχιλλεύς, υἱὸς τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος,
 » ἐκ Φθίας. Ἱστορεῖται δὲ, ὅτι ὁ μεγαλεπήβολος Ἰάσων ὁ Φε-
 » ραῖος ἦτο ὁ μέγιστος τῶν συγχρόνων του. . . .».

Τοιαῦται διακρίσεις μυθολογουμένων καὶ ιστορουμένων διὰ τῶν τυπικῶν μυθολογεῖται μὲν, Ἱστορεῖται δὲ καὶ ἀλλαγῶν πολλαχῶς τῆς συγγραφῆς ταύτης ἐκπερόμεναί δεικνύουσιν ἀδυναμίαν περὶ τὸ γράφειν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀτεγνίαν, θὰ ἠδύνακτο δὲ κάποφευχθῶσιν, ἂν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελέγοντο τὰ μυθολογούμενα, καταλλήλως ἐκτιθέμενα ἐν συσχετισμῶ πρὸς ἄλλους ἑλληνικοὺς μύθους, ὅπου τοῦτο ἀναγκαῖον, καὶ κριτικώτερον ἐξεταζόμενα συμφώνως πρὸς τὰς ἐρεῦνας τῶν νεωτέρων.

Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐκθέσεως καὶ βεβαιώσεως διὰ τῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν, ὃν ἠλέγξαμεν ἤδη συντόμως ἀνωτέρω, μεταχειρίζεται ὁ συγγραφεὺς καὶ ἐν τῷ γεωγραφικῷ μέρει τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ, προστιθεμένων καὶ τῶν ἐκ τῶν μύθων διηγήσεων περὶ τῶν χωρῶν ἐκάστων. Οὕτως ἐν σ. 8 τοῦ Α' μέρους « Ἐκ τῆς Ὀθρυος μυθολογεῖται ὅτι ὠρμῶντο οἱ Τιτᾶνες » ἐν τῇ Τιανομαχίᾳ », ἐν δὲ τῇ αὐτῇ σελίδι κατωτέρω « Μυθολογεῖται ὅτι οἱ Ἀλωεῖδαι ἠθέλησαν ἀνασπάσαντες τὴν » Ὀσσαν ἐκ βάθρων νὰ ἐπιθῶσιν ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, εἶτα τὸ » Πήλιον ἐπὶ τῆς Ὀσσης, νομίζοντες, ὅτι θὰ εἶχον ἱκανὴν κλίμακα ν' ἀναβῶσιν εἰς τὸν οὐρανόν, τὰ δὲ μειράκια ἐκεῖν' ἀτάσθαλα ὄντα ἐτιμωρήθησαν. Ἐτι μυθολογεῖται ὅτι ἐκ τῶν » ὀρέων τούτων, Πηλίου καὶ Ὀσσης, ὀρμώμενοι οἱ Κένταυροι » ἔβλαπτον δι' ἵππασιῶν τὴν γῆν τῶν Θεσσαλῶν. Ὅθεν τὸ » Πήλιον ἐκαλεῖτο ἐτι Κενταύρων ὄρος ἐκ τῶν οἰκούντων » Κενταύρων ».

Ὁ τοιοῦτος τρόπος τῆς ἐκθέσεως μεταβάλλει τὸ γεωγραφικὸν μέρος εἰς ἀπλοῦν ψηφιδωτὸν ὀνομάτων καὶ ἀρχαίων χωρίων, διακοπτόμενον ὑπὸ τοῦ μονοτόνου μυθολογεῖται μὲν, Ἱστορεῖται δὲ. Ἐντεῦθεν ξηραὶ καὶ ἥμισυ διδακτικαί, πολὺ δὲ

ὀλιγώτερον εὐχάριστοι εἰς ἀνάγνωσιν ἀποβαίνουσιν αἱ γεωγραφικαὶ περιγραφαὶ τοῦ συγγραφέως, ὅστις, καὶ ὅπου πειρᾶται νὰ ἐξαρθῇ, δὲν το κατορθώνει δυστυχῶς διὰ τε τὸ πομπολυγῶδες ὕφος καὶ τοὺς ἀφιλοκάλως ἐζητημένους ἀρχαϊσμούς, ὡς δύναται νὰ πείσῃ ἢ ἀνάγνωσις τῆς περιγραφῆς τῶν Τεμπῶν, καίτοι ἐν ταύτῃ ἐνέτεινεν ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις καὶ ἠγωνίαθῃ νὰπορύγῃ τὸν ἀπὸ περιττῶν παραπομπῶν φόρτον.

Ἔχει δὲ αὕτη ὥδε· « Τὰ δὲ Τέμπη, ἅτινα κατὰ τὸν μεσαιῶνα Ἰουλιανὸν ἀποτόμων ἐκαλοῦντο, ἐκτείνονται μεταξὺ τῶν ἀποτόμων » βράχων τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν κλιτύων τῆς Ὀσσης, ἔχουσι » μῆκος μὲν τεσσαράκοντα σταδίων, $1 \frac{1}{2}$ ὥρας περίπου, πλάτος δὲ ἔνθα μὲν ἑκατὸν ποδῶν, ἔνθα δὲ ὀλίγον πλείοτερον. » Διὰ μέσου δὲ τῶν Τεμπῶν ῥεῖ ὁ Πηνειὸς ποταμὸς ἡσύχως » καὶ βραδέως δίκην ἐλαίου, ποὺ μὲν εὐρυνόμενος, σχηματίζων » χαρίεν νησίδριον, ποὺ δὲ στενούμενος καὶ συστελλόμενος, αἱ δὲ παρόχθιοι μικραὶ καταπράσιναι πεδιάδες μετριά- » ζουσι τὴν ἔκπληξιν τοῦ θεωμένου τοῦς ὑπερῶθρους καὶ » ἀποτόμους καὶ ὑπερυψηλοὺς βράχους*. Ἡ κοιλάς τῶν Τεμπῶν » εἶναι ἡ μαγευτικωτάτη τῶν θέσεων τῆς Ἑλλάδος, χα- » ριστάτη καὶ ζωγραφικωτάτη διὰ τὴν ἐξαιρετὸν βλάστησιν, » ἣτις καλύπτει καὶ αὐτὰ τὰ πετρωδέστερα μέρη αὐτῆς. Ἡ » κοιλάς τῶν Τεμπῶν ἔχει ποικίλας καὶ παντοδαπὰς διατριβάς, » οὐχὶ ἀνθρωπίνης χειρὸς ἔργα, ἀλλὰ φύσεως αὐτόματα, εἰς » κάλλος φιλοτιμησαμένης ἐν τῇ γενέσει. Ἡ κοιλάς τῶν Τεμπῶν » ἐγένετο πρὸς τέρψιν πασῶν σχεδὸν τῶν αἰσθήσεων τοῦ » ἀνθρώπου. Τὰ ἐκατέρωθεν πεφυκότα ὑψηλὰ δένδρα, σκιό- » εντα ὄντα, τῶν ὁποίων οἱ κλάδοι συμπλεκόμενοι σχηματίζουσι » θόλους ἀμφιλαφεῖς ὑπεράνω τοῦ ποταμοῦ, καὶ πολλάκις » καταβαίνουσι μέχρι τῶν διαυγῶν αὐτοῦ ναμάτων, πολλὴν » ἀναψυχὴν παρέχουσι τοῖς βαδίζουσι καὶ τοῖς διατρίβουσιν. » Κρῆναι πολλαὶ διαρρέουσι καὶ νάματα ὑδάτων ἐπιρρέουσι

* Ἴδε καὶ κατωτέρω ταῦτά αὐτολεξεί.

» ψυχρῶν καὶ ἡδίστων πρὸς πόσιν. Κισσὸς δ' εὐθαλῆς ἔρπει
 » δίκην εὐγενῶν ἀμπέλων ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν δένδρων. Πολλή
 » δὲ σμίλαξ καλύπτει τοὺς ὑπερύθρους καὶ ἀποτόμους καὶ
 » ὑπερυψηλούς βράχους*. Τὸ πᾶν χλοάζει καὶ εἶνε τρόπον
 » τινὰ πανηγυρὶς τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀνθρώπου. Πτηνὰ δὲ
 » ἄλλα εὐφραίνουσι τὰς ἀκοὰς αὐτοῦ. Ὅσμαι δὲ ἡδίσται
 » τῶν ὀπρωμένων ἀμνῶν συμπαρομάρτουσι τοῖς βαδίζουσι καὶ
 » τοῖς πλέουσιν ».

Χαρακτηριστικώτατα τοῦ ἔθους τοῦ συγγραφέως, ἀρκου-
 μένου εἰς τὸν φορυτὸν τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων καὶ χωρίων καὶ
 τὴν συσσώρευσιν τῶν μυθολογικῶν διηγήσεων, ἤκιστα δὲ
 φροντίζοντος περὶ τῆς παρακολουθήσεως τῶν νεωτέρων ἐρευ-
 νῶν, εἶνε τὰ περὶ τῆς Θεσσαλίας ὡς λίμνης ἐν παναρχαίοις
 χρόνοις, ὅπου παρατίθενται μὲν πάνθ' ὅσα εἶπον, εἴκασαν ἢ
 ἐμυθολόγησαν περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου γεωλογικοῦ ζη-
 τήματος οἱ ἀρχαῖοι, προστίθενται δ' ἔπειτα μόνον τάδε ἄνευ
 οἰαςδῆποτε παραπομπῆς· « Παραπλησίαν γνώμην ἐκφέρουσι
 » καὶ νῦν οἱ γεωλόγοι, ὅτι ἡ κοιλάς τῶν Τεμπῶν ἐσχηματί-
 » σθη ἐν τῇ παρόδῳ τῶν χιλιετηρίδων διὰ τῆς διαβρωτικῆς
 » δυνάμεως τῶν ὑδάτων ». Καὶ πάλιν δ' ἀμέσως ἔπειτα ἐπ-
 ἀνέρχεται εἰς τὴν μυθολογίαν, ἐπάγων τάδε· « Ὁ δὲ Διόδωρος
 » ὁ Σικελιώτης μυθολογεῖ ὅτι τῆς πεδιάδος ἐπὶ πολὺν τόπον
 » λιμναζούσης ὁ Ἡρακλῆς διασκάψας τὰ κατὰ τὰ Τέμπη συν-
 » εχῆ ὄρη « καὶ κατὰ τῆς διώρυχας δεξάμενος πᾶν τὸ κατὰ
 » τὴν λίμνην ὕδωρ ἐποίησε τὰ πεδία φανῆναι τὰ κατὰ τὴν
 » Θετταλίαν παρὰ τὸν Πηνειὸν ποταμὸν ».

Ὅσον δὲ τὸ γενικὸν γεωγραφικὸν μέρος, τοιαῦτα καὶ τὰ εἰ-
 δικά. Ὁ αὐτὸς φόρτος ἀρχαίων ὀνομάτων καὶ χωρίων, ἡ αὐτὴ
 συσσώρευσις μυθολογικῶν διηγήσεων. Κατανέμει δ' ὁ συγ-
 γραφεὺς εἰς τὰ καθ' ἕκαστα πλὴν τῶν ὑπὸ τὸ γνωστὸν ἤδη
 ἡμῖν μυθολογεῖται μὲν συμφυρομένων μυθολογημάτων ἐν τοῖς

* Ἴδε καὶ ἀνωτέρω ταῦτά αὐτολεξεί.

κατ' ἀντίθεσιν τούτων ἀναφερομένοις ιστορεῖται δὲ πικρίλα περὶ ἐκάστης γεωγραφουμένης χώρας καὶ πόλεως ιστορήματα, ἅτινα οὔτε πλήρη εἶνε οὔτ' ἐν ἀλληλουχίᾳ ἐκφέρονται. Ἀλλὰ τὸ ἄτοπον εἶνε, ὅτι ταῦτα θὰ ἐπαναληφθῶσιν ἔπειτα ἐν τῷ οἰκείῳ μέρει τῆς ιστορικῆς διηγήσεως, συνήθως πληρέστερα. Διὸ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς ἀναγκάζεται πολλάκις νὰ παραπέμψῃ εἰς τὴν μεταγενεστέραν ταύτην ἐπανάληψιν. Καὶ τὰ περὶ νομισμάτων δ' ἐκάστης τῶν θεσσαλικῶν πόλεων συλλήβδην ἐγκατασπείρονται εἰς τὸ Α' γενικὸν μέρος, χωρὶς νὰ παραλείπωνται καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ.

Οὕτω τὸ Α' γενικὸν λεγόμενον μέρος εἶνε γεωγραφικὸν μὲν κυρίως, ἀλλ' ἅμα καὶ ιστορικόν, ἥκιστα δὲ γενικόν, ἀφ' οὗ εἰδικὸς γίνεται ἐν αὐτῷ λόγος περὶ ἐκάστης πόλεως καθ' ἑαυτήν. Ὑπὸ τοιαύτην δ' ἔποψιν πολὺ μᾶλλον γενικὸν ἔπρεπε νὰ ὀνομασθῇ τὸ δεύτερον μέρος, ἐν ᾧ ἀπὸ ὑψηλοτέρας σκοπιᾶς ἐξετάζεται ἢ καθ' ἑλοῦ ἱστορία τῆς Θεσσαλίας.

Τοιαῦτα εἶνε τὰ ποτελέσματα τῆς περὶ τὴν σύνταξιν ἀμεθοδίας τοῦ πρώτου μέρους. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἥκιστα δικαιούται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἐύρῃ ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ καθολικὸν χαρακτηρισμὸν τῆς φύσεως τῆς Θεσσαλίας καὶ διάκρισιν τῶν τοπογραφικῶν γνωρισμάτων τῶν διαφόρων αὐτῆς χωρῶν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ εἶδῃ ἐξηγουμένην τὴν ἐκ τῶν φυσικῶν ὄρων ἐπίδρασιν ἐπὶ τοὺς ἐνοίκους τῆς χώρας καὶ συσχετισμὸν τῆς χώρας καὶ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν ἱπποκράτειον καὶ ἀριστοτέλειον τρόπον. Καὶ αὐταὶ δ' αἰ περὶ τῶν καθ' ἕκαστον τοπογραφικαὶ γνώσεις καὶ παρατηρήσεις καὶ τὰ ἐξ αὐτοψίας ἢ ἰδίων μελετῶν τοῦ συγγραφέως προστιθέμενα εἰς τὰρχαιότερον γνωστὰ συγχέονται καὶ ἀπόλυνται λαθάνοντα ἐν μέσῳ τῶν ἀμεθόδως, πολλάκις δὲ καὶ συγκεχυμένως ἢ ἀπροσδιονύσως ἀνθολογηθέντων περὶ ἐκάστης χώρας ἢ πόλεως.

Τὸν αὐτὸν δ' ἀμέθοδον τρόπον τῆς ἐρεῦνης καὶ ἐκθέσεως

Ε. Σ. Δ. της Κ. τ. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

βλέπομεν καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει, ἐν ᾧ πραγματεύεται ὁ συγγραφεὺς τὰ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν ἐν τοῖς μυθικοῖς καὶ ιστορικοῖς χρόνοις. Ἐν τῇ περιόδῳ τῶν μυθικῶν χρόνων εὐρίσκωμεν καὶ πάλιν ἐπαναλαμβανόμενα πλεῖσθ' ὅσα ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ Α' τμήματος ἤδη γνωστῶν ἡμῖν μυθευμάτων (μυθολογεῖται μὲν), πρόστιθενται δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ, τοῦ συγγραφέως ἐπὶ τὸ συστηματικώτερον πραγματευομένου τὰ κατὰ τὴν Τιτανομαχίαν, τὸν Δευκαλίωνα καὶ τὴν Πύρραν, τοὺς Κενταύρους, τοὺς Ἀλκείδας, τὸν Πειρίθου, τὸν Θησέα καὶ τὴν Κενταυρομαχίαν, τὸ γένος τοῦ Ἀδμήτου, οὐδὲ τῶν κατὰ τὸν Ἡρακλέα καὶ τὴν Ἀλκηστιν ἐξαιρουμένων, τὸν Πηλέα καὶ τὴν Θέτιν, τὴν εἰς Θεσσαλίαν στρατείαν τῶν Ἀμαζόνων, τὴν Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν καὶ τοὺς ἐκ Θεσσαλίας ἥρωας, ἰδίως δὲ τὸν Ἰάσονα καὶ τὴν Μήδειαν, τοὺς Θεσσαλοὺς ἐν τῷ τρωικῷ πολέμῳ καὶ ἰδίως τὸν Ἀχιλλέα, τὸν Πρωτεσίλαον καὶ τὸν Φιλοκτήτην, τὸν Ποδαλείριον καὶ Μαχάονα, τὸν Εὐρύπυλον καὶ τὸν Πολυποίτην. Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ κρίνῃ αὐτὸς ἐκ τοῦ μακροῦ τούτου καταλόγου κατὰ πόσον πάντα ταῦτα εἶχον θέσιν ἐν ἱστορίᾳ τῆς Θεσσαλίας. Ἐπὶ δὲ καὶ τυπικὸς εἶνε ὁ τρόπος τῆς ἐκθέσεως καὶ τούτων τῶν μυθευμάτων. Ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἕκαστον τῶν Θεσσαλῶν ἡρώων τῶν συμμετασχόντων τοῦ τρωικοῦ πολέμου παρεισάγει ὁ συγγραφεὺς ἀρχόμενος μονοτόμως ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νηῶν ὧν ἤρχε καθ' Ὀμηρον.

Ἴσως ἢ εἰδικὴ αὕτη θεσσαλικὴ μυθολογία θὰ εἶχε πλείονα ἀξίαν, ἂν ἦτο καὶ πλήρης καὶ ἐπιστημονικώτερον ἐπραγματεύετο τὸ θέμα ὁ συγγραφεὺς· ἀλλὰ περιορίζεται ἐν ταύτῃ εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν παρ' ἀρχαίοις μυθολογουμένων, παραπέμπων εἰς τὰ σχετικὰ χωρία ἄνευ γνώσεως ἢ παραθέσεως τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν. Πλὴν δὲ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ποιεῖται μνεῖαν μόνον τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Βαρίνου, τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Λεξικοῦ Ῥαγκαβῆ, τοῦ Ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ Μπάρτ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας Οἰκονομοπούλου. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν

ὑπὸ Καράλη μετάφρασιν τῆς Μυθολογίας τοῦ Decharme φαίνεται ἀγνοῶν. Οὐδεὶς δὲ παρ' αὐτῷ λόγος περὶ νεωτέρων μυθολογικῶν καὶ ἱστορικῶν συγγραφῶν γεγραμμένων ἐν ξέναις γλώσσαις. Ὁμοίως δ' ἐν οἷς συμπεριλαμβάνει περὶ εἰκόνων Κενταύρων, Λαπιθῶν καὶ ἄλλων καλλιτεχνικῶν παραστάσεων ἀναφερομένων εἰς τοὺς θεσσαλικούς μύθους καὶ ἥρωας περιορίζεται εἰς παραπομπὰς εἰς ἀρχαίους συγγραφείς, οὐδὲ ποσῶς λαμβάνων ὑπ' ὄψει τὰς νεωτέρας ἀνακαλύψεις καὶ τὴν ἀρχαιολογικὴν κίνησιν.

Σχετικῶς δὲ πῶς καλλίτερα εἶνε τὰ κατὰ τὴν β' γ' καὶ δ' περίοδον τοῦ ἱστορικοῦ μέρους· ἀλλὰ νοσοῦσι καὶ ταῦτα τὰς αὐτὰς νόσους, περὶ ὧν ἐλέχθησαν ἤδη τὰ δέοντα ὡς πρὸς τὰ προηγούμενα μέρη. Ὁ συγγραφεὺς, ἀγνοῶν τὴν νεωτέραν ἱστορικὴν φιλολογίαν καὶ μόνον ὀλίγα τῶν παρ' ἡμῖν μεταφρασιμῶν ξένων βιβλίων ἔχων ὑπ' ὄψιν, ὧν ἄλλως δὲν ποιεῖται πάντοτε τὴν προσήκουσαν χρῆσιν, καὶ περιοριζόμενος εἰς μόνους τοὺς ἀρχαίους συγγραφείς, κυρίως δὲ προσέχων εἰς μόνα τὰ καθ' ἕκαστα καὶ μερικὰ, λίαν ἀνεπαρκῶς καὶ ἀτέχνως συνδυάζει τὰ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν πρὸς τὰ καθολικώτερα γεγονότα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ καταπονεῖ τὸν ἀναγνώστην διὰ τῶν πολλῶν καὶ πολλακίς ἀσημάντων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀπροσφυῶν ἢ ἀλλοτριῶν λεπτομερειῶν, μὴ ἔχων τὴν δύναμιν ἢ τὴν τέχνην νάναχθῆ εἰς τὰ καθολικώτερα καὶ οὐσιωδέστερα. Ἐνθυμίζει δ' οὕτω τὴν γνωστὴν γερμανικὴν παροιμίαν *vor lauter Bäumen den Wald nicht sehen*.

Ὁ τυπικὸς σχηματισμὸς τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ὁ περιορισμὸς εἰς τὴν καθ' ἕκαστα ἔκθεσιν καὶ ἢ μὴ τελεία παρακολούθησις τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν δὲν κατέστησαν εἰς τὸν συγγραφέα αἰσθητὴν τὴν ἀνάγκην τῆς μελέτης πραγμάτων ἀναγκαιοτάτων ἐν ἔργῳ ἱστορικῷ πραγματευομένῳ τὰ κατὰ τὴν ἀρχαίαν Θεσσαλίαν. Οὕτως οὐτε ἐθνολογικὴν ἐρευναν περὶ τῶν ἀρχαίων Θεσσαλῶν ἐπιχειρεῖ, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τῶν Πετθαλῶν

μνημονεύων, οὔτε περὶ τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ συσχετισμοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐν ταῖς λοιπαῖς ἑλληνικαῖς χώραις ποιεῖται λόγον οὐδένα παρὰ τὰ πολλὰ διδάγματα τῶν νεωτέρων ἀνασκαφῶν, οὔτε τὰ περὶ τῆς πολιτείας καὶ τῶν ἠθῶν τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῆς Θεσσαλικῆς τυραννίδος προσηκόντως καὶ κατὰ καθολικώτερον τρόπον πραγματεύεται, οὔτε τὴν ἐπιγραφικὴν ὕλην εὐρύτερον χρησιμοποιεῖ, οὔτε εἰς τὰ περὶ τέχνης πρεπόντως ἐνδιατρίβει. Διὰ τούτους δὲ πάντας τοὺς λόγους τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀστοχεῖ τοῦ σκοποῦ, καὶ εἶνε μᾶλλον συναγωγὴ ὕλης ἀμεθόδως ἐκτεθειμένης ἢ πράγματι Θεσσαλικὴ ἱστορία, οἷαν εἶχε κατὰ νοῦν ὁ ἀγωνοθέτης.

Μετὰ τὴν ἔκθεσιν ταύτην θεωροῦμεν ὅλως περιττὸν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερείας καὶ ἐπανορθώσωμεν ἀνακριθείας ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον. Τὰ πλημμελήματα τοῦ ἔργου εἶνε, ὡς ἀπεδείχθη, ριζικά. Διὰ τοῦτο οἱ κριταὶ ἐπαινοῦσι μὲν τὸν συγγραφέα διὰ τὸν ζῆλον μεθ' οὗ ἐπελήφθη τῆς συναγωγῆς τῆς ὕλης, συνιστῶσι δ' εἰς αὐτὸν νὰ συμπληρώσῃ τὰς ἐρεῦνας αὐτοῦ κατὰ τὸν ὑποδειχθέντα τρόπον, νὰ μεταπλάσῃ δ' ὅλως τὸ ἔργον συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ιστοριοδιφικῆς μεθόδου καὶ τῆς ιστοριογραφικῆς τέχνης, ἂν ἐπιθυμῇ νὰ εὐδοκιμήσῃ πλείοτερον ἐν τῇ ἐπαναλήψει τοῦ διαγωνισμοῦ.

Τὸ δὲ τελευταῖον τῶν εἰς τὸν διαγωνισμὸν ὑποβληθέντων ἔργων εἶνε ἡ « Θεσσαλία ἐπὶ Τουρκοκρατίας » χειρόγραφον ἐκ 221 σελίδων εἰς σχῆμα 4^{ον}, σταλὲν ὑπὸ ἀνωνύμου καὶ φέρον τὸ ῥητὸν

*Γυρίζ' ὁ γέρο Ὀλυμπος καὶ λέγει τοῦ Κισσάβου
Μὴ μὲ μαλώνεις, Κίσαβε, βρὸ τουρκοπατημένε.*

Διαιρεῖται δὲ τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τρία κεφάλαια, ἅτινα εἶνε Α' « Ἡ πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία » τῆς Θεσσαλίας (σ. 1-170). Β' « Τὰ σχολεῖα καὶ οἱ λόγοι τῆς Θεσσαλίας ἐπὶ

Τουρκοκρατίας » (σ. 171-203). Γ' « Ἐμπόριον Θεσσαλίας ἐπὶ Τουρκοκρατίας (σ. 204-221).

Ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ περιλαμβάνονται αἱ ἐξῆς ὑποδιαιρέσεις: « Ἐν ὄνομα τῆς Θεσσαλίας καὶ ἡ ἑκτασις αὐτῆς. — » Πολιτικὴ Διοίκησις τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς » Τουρκικῆς κατακτήσεως. — Κατάκτησις τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ » τῶν Τούρκων. — Ἀπόπειραι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Θεσσα- » λίας. — Ἐκκλησιαστικὴ Διοίκησις τῆς Θεσσαλίας. — Κατά- » στασις τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Ἐκκλησίας κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΓ' » αἰῶνα. — Ἡ κατάστασις τῆς Θεσσαλίας ἐπὶ Σουλτάν Σου- » λεϊμάν. — Αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ μοναὶ καὶ ὁ μοναστικὸς βίος. — » Ἐπανάστασις τοῦ μητροπολίτου Λαρίσης Διονυσίου. — » Κατάστασις τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὸν Κρητικὸν πόλεμον. — » Ἀλωσις καὶ καταστροφὴ τοῦ Βόλου ὑπὸ τῶν Βενετῶν. — » Σουλτάν Μεχμέτ ὁ Δ' ἐν Θεσσαλίᾳ. — Ὁ Μητροπολίτης Λα- » ρίσης Μακάριος συμπράττων μετὰ τῶν Βενετῶν πρὸς ἐπ- » ἀνάστασιν κατὰ τῶν Τούρκων. — Ὁ Λιβέριος Ἱερακάρης εἰς- » βάλλων εἰς Θεσσαλίαν. — Ἡ Θεσσαλία κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. » — Ὁ Τεπελενλῆς Ἀλῆ Πασσᾶς Διοικητὴς τῆς Θεσσαλίας. — » Ὁ Νικοτσάρας. — Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Εὐθυμίου Βλαχάβα. » — Ὁ Βελῆς υἱὸς τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ διοικητῆς τῆς Θεσσαλίας. » — Ὁ Μαχμούδ Δράμαλης διοικητῆς τῆς Θεσσαλίας. — Ἡ » ἐπανάστασις τοῦ 1821. — « Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1854. — » Διοίκησις καὶ διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Θεσσαλίας ὀλίγα ἔτη » πρὸ τῆς προσαρτήσεως. — Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1878 ».

Ἐκ δὲ τῆς προτασσομένης τοῦ ἔργου Βιβλιογραφίας βλέπομεν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν πάσας σχεδὸν τὰς ἑλληνικὰς καὶ ξένας συγγραφὰς καὶ μονογραφίας, ἐξ ὧν ἠδύνατο νάρυσθῆ τὴν ἀναγκαίαν ὅλην. Ὀλίγα τινὰ παραλειπόμενα δύνανται νὰ προστεθῶσιν ἐκ τῆς Νεοελληνικῆς γεωγραφικῆς φιλολογίας τοῦ μακαρίτου Ἀντ. Μηλιαράκη σ: 43 κ. ἐ., 123. Ἡ βιβλιογραφικὴ δ' αὐτοῦ περίληψις ἐξικνεῖται μέχρι

καὶ τῶν νεωτάτων περὶ Μετεώρων καὶ περὶ σιγιλλίων Θεσσαλικῶν μονῶν ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι δημοσιευμάτων τοῦ εισηγητοῦ τῆς παρούσης ἐκθέσεως. Ὅπως δὲ παράδοξος εἶνε ἢ μὴ συμπερίληψις τῶν περὶ Ῥήγα τοῦ Βελεστινλῆ διαφόρων δημοσιευμάτων, καὶ μάλιστα τῶν τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου, Αἰμιλίου Legrand καὶ τοῦ εισηγητοῦ τῆς παρούσης ἐκθέσεως, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ ἔλως ἀδικαιολόγητος καὶ ἀσύγνωστος ἐν τῇ προκειμένῃ συγγραφῇ παράλειψις παντὸς λόγου περὶ τοῦ Θεσσαλοῦ πρωτομάρτυρος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτυρησάντων Θεσσαλῶν. Ὅμοίως δ' ἔπρεπε νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν καὶ αἱ περὶ τῶν χειρογράφων τῶν ἀποκειμένων ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου καὶ τῶν Μηλειῶν ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Παρνασσοῦ δημοσιεύσεις τοῦ κ. Ἄθαν. Παπαδοπούλου Κεραμέως, τὰ ἐν τῷ Γ' τόμῳ τοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ Θεσσαλικά σημειώματα τοῦ αὐτοῦ, ἢ ἐν τῷ Ζ' τόμῳ πραγματεία τοῦ κ. Ν. Γιαννοπούλου περὶ τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος, ἀρχιεπισκόπου Λαρίσης καὶ τὰ περὶ τῶν Θεσσαλικῶν σχολῶν δημοσιεύματα τοῦ κ. Θεμ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείως ἐν τῷ Ε' τόμῳ τῆς αὐτῆς Ἐπετηρίδος καὶ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἀθηνῶν. Περὶ δὲ τῶν μερῶν ἐκείνων τῆς ἱστορίας τῆς τουρκοκρατουμένης Θεσσαλίας, ὅσα ὅπωςδὴποτε διαφωτίζονται ἐκ τῶν μεγάλων ἀρχείων τῆς Βενετίας, ἔλαβε μὲν ὑπ' ὄψιν τὰς δημοσιεύσεις τοῦ Horf καὶ Σάθα, ἀλλ' εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἦντλει αὐτὸς ἐξ αὐτῶν τῶν ἀκewώτων θησαυρῶν τῶν ἀρχείων ἐκείνων. Τοιαῦτα δὲ μέρη τῆς ἱστορίας εἶνε πλὴν τῶν ἀρχῶν τῆς τουρκοκρατίας ἐν Θεσσαλίᾳ τὰ κατὰ τὴν ἄλωσιν καὶ καταστροφὴν τοῦ Βόλου ὑπὸ τῶν Βενετῶν ἐν ἔτει 1655 καὶ τὰ κατὰ τὸν Λιδέριον Γερακάρην, εἰ μὴ καὶ τινὰ ἄλλα.

Ἐκ τοιούτων πηγῶν καὶ βοηθημάτων συλλέξας τὴν ὕλην αὐτοῦ ὁ συγγραφεὺς, μεθ' ἱκανῆς τέχνης κατέταξεν αὐτὴν καὶ ἀπῆρτισε συγγραφὴν, γεγραμμένην ἐν γλώσσῃ ρεούσῃ καὶ εὐχαρίστως ἀναγινωσκομένη καὶ πολλὰ ἐν εὐμεθόδῳ ταξινό-

μήσει διδάσκουσαν περὶ τῆς τουρκοκρατουμένης Θεσσαλίας, μετ' ἀξιαγίας δὲ πλούτου πραγματευομένην τὰ ἐκ τῶν πρότερον σποραδικῶς γνωστῶν πηγῶν παραληφθέντα, οὐκ ὀλίγα δὲ παρέχουσαν τὰ ὅλως νέα. Καὶ δὲν εἶνε μὲν τὸ ἔργον ἀνεπίδεκτον βελτιώσεως τε καὶ συμπληρώσεων, ἰδίως ἐν τοῖς περὶ τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὸν 15' καὶ 16' αἰῶνα, ἐν τοῖς τῶν ἀρματωλῶν καὶ κλεφτῶν καὶ τοῖς περὶ τῆς παιδείας καὶ τῶν λογίων ἐπὶ τουρκοκρατίας, εἰς ἃ πρέπει νὰ συμπεριληφθῶσιν ἐκ μελέτης τῶν διαφόρων καταλόγων χειρογράφων καὶ οἱ Θεσσαλοὶ βιβλιογράφοι καὶ κτήτορες κωδίκων. Τὰ δὲ περὶ τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ 1821, 1854 καὶ 1878 οὐ μόνον ἐξ ἐπισήμων βιβλίων, ἐξ ἐγγράφων ἀποκειμένων τυχόν ἐν δημοτικοῖς, κοινοτικοῖς καὶ ἰδιωτικοῖς ἀρχείοις τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν δύνανται νὰ πλουτισθῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἀντιπαρατηρήσεις εἶνε ἐνδεχόμενον νὰ προκαλέσωσιν ἐν τισιν, ἅτε ἀναφερόμενα εἰς γεγονότα τῶν νεωτάτων χρόνων, ἐν πολλοῖς στηριζόμενα εἰς διηγήσεις προφορικὰς ἢ ὑπομνήματα τῶν ἀμέσως συμμετασχόντων καὶ ἐνδιαφερομένων. Ἄλλὰ τινὰ μὲν τούτων, ἐν οἷς καὶ ἡ προσθήκη τῶν περὶ τοῦ Ῥήγα, δύνανται νὰ γείνωσι καὶ πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἔργου, τινὰ δὲ θὰ μελετηθῶσιν εὐρύτερον καὶ θὰ συζητηθῶσιν καὶ θὰ συμπληρωθῶσιν σὺν τῷ χρόνῳ μετὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ συγγραφεὺς ἐν τισὶ σημειώσει πρὸς τοὺς κριτὰς γράφει τὰ ἑξῆς: «Ὁ ἐπιλιπὼν με χρόνος δὲν ἐπέτρεψε τὴν περαιτέρω ἐπεξεργασίαν τοῦ παρόντος ἔργου καὶ τὴν εἰς τὰ σχετικὰ μέρη ὑποσημείωσιν πολλῶν παραπομπῶν, ἅς ἐν ἰδιαιτέρῳ σημειωματηρίῳ διατηρῶ». Οὐχ ἥττον καὶ ὡς νῦν ἔχει τὸ ἔργον δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐπιτυχῆς ἀπαρχὴ μεμελετημένης ἱστορικῆς ἐκθέσεως περὶ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, ἀνταποκρινομένης πρὸς τοὺς πόθους τοῦ ἀγωνοθέτου. Διὰ τοῦτο οἱ κριταὶ, γεραίροντες τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην τοῦ ἱστορικοῦ τούτου δοκιμίου, βραβεύουσιν αὐτὸ, εὐχόμενοι,

ὅπως ἐν τῇ ἐπαναλήψει τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ τὰ δύο πρότερα μέρη τῆς ἱστορίας τῆς Θεσσαλίας τύχωσιν οὐχ ἦττον εὐστόχου ἐπεξεργασίας.

Τοῦτ' αὐτὸ δ' εὐχόμεθα καὶ περὶ ἄλλων δύο διαγωνισμῶν, οὓς εἰμέθα εὐτυχεῖς ἀναγγέλλοντες σήμερον. Φιλόπατρις Μακεδῶν, φέρων ὄνομα πολλαχῶς συνδεόμενον πρὸς τὴν ἐν σύμπαντι τῷ οἴκῳ αὐτοῦ πατρῴζουσαν ιδέαν τῆς ἐλληνικῆς Μακεδονίας, ὁ κ. Δημοσθένης Χατζηλάζαρος, ὡς ἐλάχιστον φόρον ἀγάπης πρὸς τὴν περιλημμένην εἰς αὐτόν τε καὶ σύμπαντα τὴν ἐλληνισμὸν μακεδονικὴν πατρίδα ἔγνω νὰ ἰδρύσῃ δύο διαγωνισμοὺς, ἱστορίας καὶ λαογραφίας τῆς Μακεδονίας, τελεσθησομένους ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ κριθησομένους ἀρχομένου τοῦ 1910. Τὸ δ' Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, ἀποδεχθὲν τὴν πατριωτικὴν ἔμπνευσιν τοῦ εὐγενοῦς τῆς Μακεδονίας τέκνου, χαίρει, ὅτι ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ αἰθούσῃ τοῦ πανελληνίου τούτου ἰδρύματος θὰ δοθῇ μετὰ δύο ἔτη ἀφορμὴ νὰ στηριχθῶσι διὰ τῶν ἀναμφιλέκτων τεκμηρίων τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων τὰναμφισβήτητα δίκαια χώρας ἐλληνικωτάτης, ἣν συνδέουσι πρὸς τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὰ μαρτύρια τοῦ παρελθόντος, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ πόθοι καὶ αἱ θυσίαι τοῦ ἐνεστῶτος.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ εἰσηγητῆς
Π. ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ
Δ. ΠΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

Τὸ ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἀποσφραγισθὲν δελτίον τοῦ βραβευθέντος ἔργου «Θεσσαλία ἐπὶ Τουρκοκρατίας» περιεῖχεν ὡς ὄνομα συγγραφέως τὸ τοῦ κ. Βασιλείου Ι. Κάνδη, καθηγητοῦ τῆς τουρκικῆς γλώσσης.